

IZADIA ZAINDU

EUSKAL TOKI-IZENAK

MUNDUAN ETA

EUSKAL EDESTIA III

4. Homo Sapiens edo Kromañoi gizarte areik, zelako jendekuntzagaz osotu ebezan, orduan ezagutzen ziran Afrika, Asia ta Europako lurraldeak.

Afrikatik mugi aldiak asi ziranean, jakintzaren arloetan: Euskerazko leen Izkuntz ta ekanduzko oitura bardiñ batetik zabaldu ziran zalantzarik gabe ta milla urte asko ondoren jakintzazko azturan, leiñuak auzotasunaren lurraldeko antolamenduan kokatuta geratu ziran bakoitza beren Batzar Nagusiko babespean.

Mundu bizitsu ta aldakor oneitan, ekintzazko arduran eta berezko denboraren larrialdiko egoeratik babesteko, leenengo ikasten doguna, orekaren ego-

kitasuna da, Izadi onen indarrari, gordin gordiñik aurka egin ezkeru, gu baiño askoz geiago dalako.

Ortik asi giñan sendiko alkartasunetan babesten eta gero auzotasunezko lur leiñuetan Afrika, Europa ta Asiako lurralde guzti orreik egokitzen.

Milla urte askotako aukera orreitan lortu eben orduko leiñuak, gaur oraindiño Euskalerrriak daukan, euren nortasunezko izkuntzak eta oitura demokratikoak, gure lege zaarretan daukaguzanen antzera.

Izkuntza arloetan baiña, orduko lurralde orreik oso zabalak ziralako, izkuntzaren jakintzazko aztura arloan gaztelu bat bakarrik ezin eben egin, eta orko bidetik asi ziran berexkatzen antzeko izkuntz desberdiñetan.

Alan da guzti, nai ta gizarentzat, ekanduan eta oiturazko oiñarri batekoak izanda Mundu zabal orreitan, mendi, aran, euri, izotz, egugiro, lurraren otz-berotasun, abeldi ta loreki antzeko ezberdintasunai, bizi ekintzaren bidez gauza guztiei bereziki izen berexiak emon, aukera barri orrek ez dau nai esan, guztiz banakatu egin zirala, leiñutasunezko auzotasunaren urbiltasunak arremian edo alkar ikusteak zaindu egiten ebazalako.

Gure arbasoak, milla urte askoren aukera orreitan eraiki eben, gaurko jakintsuak esaten daben, eta eurentzat: Aurreko JENDEKUNTZ GALDUA dana.

Baleiteke, baiña Mundu onek daukan gizaren jarraikuntza ikertzeko ez dago ezelako mirari ez antzekorik, nai ta ainbeste antzeko izkuntz eta toki izenaren arrasto eukinda.

Gaiñera, Felix Zubiagak esaten dauan antzera: “Euskerea bere jaiioera argitzen dauan IZKUNTZ BAKARRA DALA”.

Esan onekaz, guzurra dala esan leike edestiaren azalkean gaurko edesti ta izkuntzalarien artean oraindiño ainbeste maltzur ganorabako ta irabazkoi⁽¹⁾ elementu egotea, guzurtasunezko illuntasunak nastuta iraun egiezan, eta almen guztiagaz ibiltan dabizela esaten dotenean, ez dot esaten lengo ta gaurko jakintsu guztiak dirala errudunak. (Naita geienak izan).

Menperatzaille aundi orreik Munduko gizarte eta gauzaren egiakaz sortu eben illutasunezko naastebozterazteko zirriborrotik, eta ekanduz edo berezko jakintzazko oitura onean ibili diran edesti ta izkuntzalari, denboran euren azterkuntzak luzatu dagiezan, egia dana frogapen edo siñispidearen eragozpeneko eskaeran debekatuta argitzeko, ez bakarrik jakiñezko utsetik asi bear ebezan lan orreik egiten, guzur eta illuntasunezko zirriborro orreik, margoztuaren emandaldi askoko azalaren goialdetik, kontuz eta banaka asi bear ebelako egia askatzen, gero bigarren zatian adieraziko dodan lez.

(1) Irabazkoi=interesados.

Norkeriaren maltzurtasunezko guzurak irabazki politiko bihurtuta, ikertzaiko lanak euren aurrean aurkezteko, eragozpen aundiagoagaz argitu bear izan eben.

A ta guzti, euren jakituri aundian egindako ikerkuntzazko lan guztiak, ez ziran edozelakuak, goian esan dodan lez, asierako Homo Sapiens, Kromañoi edo leen Euskal egokitasunera, gura nai ez bideratuta geratzen diralako.

5.- Munduko gizatasuna´ren etorki edo guraso-ondoko izatea.

Emen, au da galdetu bear doguna: Zergaitik, Santimamiñe, Ekain ta Altzarriko arzulo edo leize zuloetan marraztuta agertu diran irudiak “Munduko Gizatasunaren ONDORE-KUAK” izendatu.

Eta gure artean izkuntz zaar eta ederrena dana, irudi ulermentzeko mintzo berbearen leenengo itz otsak Euskeratik argitu leikezenak eta orregaitik garrantzi aundienekoa izan da “EUSKEREĀ”, ZERGAITIK GIZATASUN ONDOREKUA IZENDATU EZ ?.

Erri legean, edo Demokrazian sartuta gagozela esaten dabe batzuk, baiña sekula ez gara aukera orreitan ezarriko, antziñatik etorten dan norkeriaren zentzuzko maltzurtasunean geiegi kokatuta gagozanen artean.

Laster izan bear dana, Jainkoaren Lege aurrean, txarto egiten doguzan gauza guztiagaitik mugatuta egonda, premiazko larritasun oneri irtenbide bat emon bearrean gagozelako.

Euskaldunak, ez doguz galdu bear aurkezten jakuzan aukera oneik, gure nortasunezko eta ordezeko ardurak berreskuratu gura badoguz.

Orretarako baiña, euskalerriaren askatasunezko elburuari danok batera begitu bear dautsagu, nai ta politikaren ezberdintasun talde kideetan lan egin.

Beti, lelokeri barik, eta buru belarri sartutako ekin-tzan ! gure arbasoak emon euskuen “Lege Zaararren” edo erri legezko⁽¹⁾ zentzuaren ardurean lan eginda.

6.- Arri aroan, euskeraren mintzotasuna nondik nora egiten zan eta erro bardiñetik sorturitako ezberdintasunak non ?.

Olazartar Martinek, beti esaten eustan, idazten doten guztia, erabateko zorroztasunaren lanean egiteko.

Baiña zer esan, adibidez: Zezarek, leenengo aipamenean esaten ba eban, Euskerea Garona ibaitik bera berba egiten zala eta bigarreanean Loira ibaitik?

Gaiñera gaur jakinda, Eskoziaren ugartean goialdeko Kaledonian Piktoak bizi zirala eta eurak egindako arri landuetan aurkitu diran idatzitako izkiak Euskerazkoak dirala ?.

Arri baten adibidez Piktoz idatzitakoa: “doanna-ta-enakoteketa” beren irakur agiria: “doana da Eneko t´akaitsua” eta Gaztelera irakurrita: “el que se va es Eneco y la preocupación”.

Eta Piktoak IXn gizaldian Eskozez Keltiarrakaz bat egin ba ziran, nortzuk bizi ziran an Keltiarrak joan arte ?.

Orregaitik, Mundu zabalean gaur agertzen diran sustrai bateko leen Euskerazko toki izen eta itzetan, gero argituko dodan lez, orduan ezagutzen zan Omo Sapiens gizarteetan: “Atlant Itsasotik Indiaraiño ? eta Britaniatik Afrikako zein lekutaraiño ?.

Eta Euskerearen jendekuntz⁽²⁾ osoa, nik aurkitu dodazan zeaztasunezko zentzutik, Atlant Itsasotik, Beljika, Alemania Italiaraiño mugatuta eta goitik bera, Eskozia edo Britaniatik Kadizeraiño.

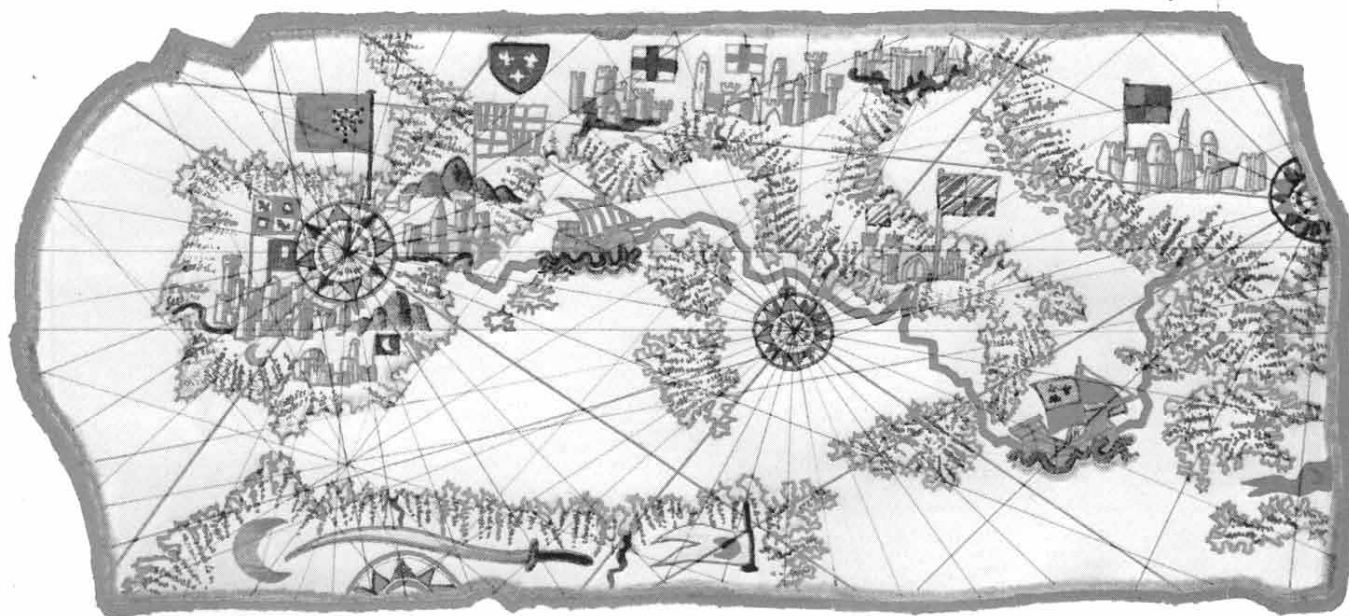
Ez da arritzekoa nik emen esaten dodana, itaun gogorak agertzen diralako, adibidez: “Zer ziran Tarteso ta Iberoak Euskaldunak baiño eta zer Keltiar, Sumer ta Etruskotarrak ?.

Nortzuk eta nungoak ote izango ziran Indoeuropeotarrak?: gizaren Nortasuna ta daukazan bereiztasunak, bakotzak bere izkuntza ta bizi dan ingurutik artzen dauana izan ezkeró?

Europa, Asiaren ego mendebal ta Indiaren ekialdeko iparraldean egon ziranak.

Eta izkuntz oneik, ainbesteko arremian aundiak eukiteagaitik, ele jakitunai burukomin aundiak emonda, euren azpiko bardintasunak izkuntz bakarretik sorturikoak zirala emoten eutsen.

(1) Erri-legezko = democracia. (2) Jendekuntz = civilizaciòn

Zelako izkuntzatik baiña ? : Omo Sapiensek euki eban izkuntzatik zalantza barik, orain beste gauza bat esanten ba dabe.

Niri, indoeuropeoaren itz adimugaren gora beran, ele jakintzaren esku antze edo trebetasunean ezer jakin gabe, zentzuzko lojikan egiten nagoen billaketazko lan onetan, nastutako edo zuzenezko ez diran gauza asko agertzen dira, adibidez: Zergaitik Gaztelera eta Katalan izkuntzak, indoeuropeoarrak ?.

Ez ziran sortu biak, erromatarrak ekarri eben Latin eta Euskeraren bitartez ? . Edo, latiñagaitik ?.

Zorro orreitan danak naastuta sartzea baragarria da, gaiñera jakinda, latiña, Etruskoak Griegoen izkitegiaren laguntzagaz, euren edo Italiako izkuntz baten batetik sortu ebela ta Etrusko izkuntza oiñarrian Euskerearen anai edo antzekoa dala.

Nortzuri esan eutsoen Indoeuropeoak zirala ?.

Nik daukidan iztegiak esaten dau: “Semita, Uralo altaika eta Malayo polinesian beste batzuen laguntzan ondo egokituta egon ziran izkuntzak baiño oso ezberdiñak zirala eta alkartasun orreïn mordozkak: “Albaniar, Anatoliko, Armenio, Baltiko, Kelta, Eslabo (Errusitar ta Txekoak sartuta) Germanikoak (Ingeles, Aleman eta Eskandinabiako izkuntzak sartuta), Griego, Indoirano (Sanskrito, Hindi, Persak eta abar), Italiko (Latin eta espainol, frantzez, italiano, katalan, gallego, judu espainola, Zerdeñako ugartean sardo, Adriatiko itsas baztarran dalmata eta abar latin kume bezala)”.

Eta Indoeuropea baiño beste ariñagoko oinkada bat emonda, Arioak nortzuk ote ziran?: Indoeuropeoak baiño ariñago “Asiaren erdian bizi ziran leiñuai esaten eutsen”.

Oneik, lur langille ta abelzain edo artzaiak izan ziran, eta ez eben euki, orduan Babilonian, Ejipto eta Sirian euki ebezan oroikarri lakorik eta irakurri ta idazten jakin gabe, euren leiñuen antolakuntza etxegabeko edo erdi alderraiezkoa⁽¹⁾ izan zan.

Ario itzak, indoeuropeoaren erri ta izkuntzak edestian mugatzeko, ez dauka ezelako zentzurik.

1.823 eta 1.900 urte artean Max Müller aleman ele jakitunak izkuntzaren bilbe⁽²⁾ edo aldakuntzak argitaratzeko alegiñean, “ario” itzari ospe ta zabalatasuna emon eutson, beste batzuk, Europak euki ebazan nortasunezko arazo guztiak adierazteko ibili ebena.

Egoera orreik, “nazi” faziztak aukeratu ebazan, Ario itza, ordezko “indogermano” edo “judua ez dan” itzan ulertu daiten, eurak endaren gora beran euki ebazan eziñ ikusiak⁽³⁾, arrazoitasunean ezartzeko.

Begitu ortik aurrera zer egin eben Aleman faziztak Munduko bigarren gudan.

Eta arrazoi au argitzeko, Keltiar, Eslabo ta Germaniar izatasunak azalduta, adibidetu egingo dot.

Nik, danak sartuko neukez keltiar arlo bakar baten, oitura antzeko baten ibili ziralako eta euren izkuntzak alan emoten daualako.

(1)Erdi-alderraiezko=semi-nòmada (2)Bilbe=evoluciòn.(3)Ezin-ikusiak=antagonismos.

Adibidez: Oso indartsu eta mobikorrak izan ziran izatasun orreik, baiña, alderraeizko ekiñaldi orreik ez eutselako izten euki ebezan sinispideak sendotzen, orregaitik, nai ta indartsuak eta euren azturan asko ikusikoak izan, ez eben gizabideko⁽¹⁾ jendekuntzan⁽²⁾ jakintzazko indar geiegirik euki.

Indoeuropeoak jendekuntzazko jakiturian be mailakoak izan edo eta neurri aundi baten Omo Sapiens asieraren oiturari jarraituta askatasunean oiñarrituta egon ziralako, euren oldozmeneko asmakizunetan, ez ziran eltzen besteak morroitasunera menperatzen.

Eta orduko denboretan, zalantza orreitan kokatuta egon ezker, erromatarren antzera, mendeetan azkartasunezkoak ziranagaitik bultzatuta, ia aienatu ziran Europaren berezko erritarteetan, Aleman eta Eslaboak izan ezik.

Azalpen orrek, iru irakaspen argitzen dauskuz:

- a) Milla urte askotako mobikortasun orreik Sinismenetan ez eutsela itzi sendotzen.
- b) Euren arteko izkuntzak zirriborrotu egin ebezala.

d) Demokrazizko askatasunean erdipurdiko aukera baten geratuta, ez ebela indarririk euki, menperatzailetasunetik urten eta euren sinismenetan sendotzeko.

Emen Alemanakaz salbuespen bat egin bear dogu, gero Erdi Aroan I Karlosen denboran ta Alemaniatic ekarri ebezan aolkulariak, Nafarroa gaztelarraigaitik menderatuta egonda, oneik, Zisnerosek euki eban menperatzaile batzangotasunezko eritziaren aurka, Nafartar erregeak euren ezar lekuetan ezartzeko aolkua emoten eutselako.

Grezia ta Euskalerrriagaz ez zan gertatu bardin, euren lurraldeetan kokatuta iñor menderatzen ibili barik, sinismenean indartuta geratu ziralako. Baiña azalbide ori, Europaren zeazkuntzan ezartzen dalako, beren edestiko lekuan adieraziko dogu.

Orain indoeuropeo onein artean dagozan asierako Omo Sapiensen itz ta toki izenak aurkezten joango gara.

Atutxa'tar Paul

Zornotza'n 2.013'an Urtarrilla'ren 15' ean

(1)Gizabideko=cultura. (2)Jendekuntzan=civilizaciòn.

